

Archeologienota: Het project aan de Hasseltsestraat 2, 4 en 6.

Willem De Cuyper
Vanessa Vander Ginst

Tienen, 2020
Studiebureau Archeologie bvba

Archeologienota: Het project aan de aan de Hasseltsestraat 2, 4 en 6.

**Willem De Cuyper
Vanessa Vander Ginst**

**Tienen, 2020
Studiebureau Archeologie bvba**

Colofon

Archeologienota: Het project aan de aan de Hasseltsestraat 2, 4 en 6.

Initiatiefnemer:	Dirk Haesen
Projectleiding:	Annelies De Raymaeker & Vanessa Vander Ginst
Erkend archeoloog:	Annelies De Raymaeker & Vanessa Vander Ginst
Auteurs:	Willem De Cuyper & Vanessa Vander Ginst
Foto's en tekeningen:	Studiebureau Archeologie bvba (tenzij anders vermeld)

Op alle teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Studiebureau Archeologie bvba mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, bewerkt en/of openbaar gemaakt, hetzij door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

Studiebureau Archeologie bvba
Bietenweg 20
3300 Tienen
www.studiebureau-archeologie.be
info@studiebureau-archeologie.be
tel: 0474/58.77.85
fax: 016/77.05.41

Hoofdstuk 2: Het programma van maatregelen

2.1 De administratieve gegevens

Projectcode:	2020G179
Aanleiding:	De opgemaakte archeologienota kadert in een geplande omgevingsvergunningsaanvraag binnen de vastgestelde archeologische zones met een totale oppervlakte van ca. 913 m ² . (Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013, het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014 en de Code van Goede Praktijk).
Erkend archeoloog:	Vanessa Vander Ginst, OE/ERK/Archeoloog/2015/00030 Studiebureau Archeologie bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00002
Locatie:	Gemeente Herk-De-Stad, Hasseltsestraat 2-4-6 (Fig. 1.1 en Fig. 1.2) Bounding box: - Punt 1: Xmin = 206071.995, Ymin = 181492.954 - Punt 2: Xmin = 206161.370, Ymin = 181555.770 Sectie A, Afdeling 1, Percelen 739L, 739G, 740F
Relevante termen: ³⁵	Bureaustudie, historische stadskern, volle middeleeuwen, late middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd.
Bebouwde zones:	Percelen 739L, 739G, 740F

³⁵ <https://thesaurus.onroerendergoed.be>

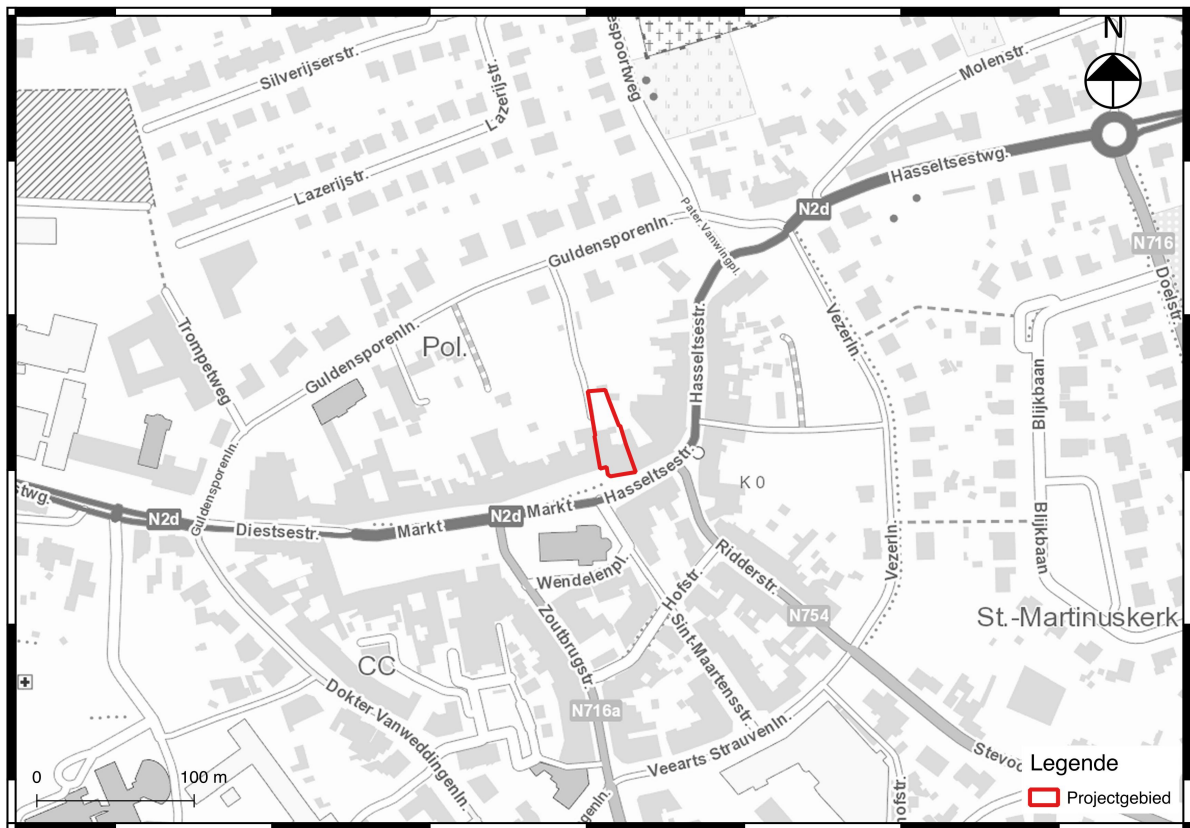

Fig. 2.1: Weergave van de topografische kaart met aanduiding van het projectgebied.

Fig. 2.2: Weergave van de kadastrale kaart met aanduiding van het projectgebied.

2.2 Gemotiveerd advies

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek werd vastgesteld dat de afwezigheid van een archeologische site niet afdoende kon worden bewezen. Verder archeologische onderzoek is dus aangewezen om een gemotiveerde uitspraak te doen over het al dan niet nemen van maatregelen.

Landschappelijk gesproken kon worden vastgesteld dat het projectgebied niet is gelegen in een zogenaamde gradiëntzone. De dichtstbijzijnde waterloop – de Herk – situeert zich op een afstand van ongeveer 600 meter ten oosten van het projectgebied. De Centraal Archeologische Inventaris geeft tevens slechts een enkele melding van een steentijdvondst. Deze werd aangetroffen tijdens een veldprospectie op ongeveer een kilometer verwijderd van het projectgebied.

Verder kon op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek een archeologische verwachting worden vooropgesteld voor het aantreffen van sporen vanaf de volle middeleeuwen tot en met de nieuwste tijd. Dit omwille van het feit dat het projectgebied is gesitueerd in de historische stadskern van Herk-de-Stad, in de nabijheid van de kerk. Uit het historisch onderzoek kon worden afgeleid dat Herk-de-Stad voor het eerst werd vermeld in het jaar 1107. Voorts toonde de Centraal Archeologische Inventaris aan dat archeologische waarden uit de metaaltijden en de Romeinse tijd stevast buiten de historische stadskern werden aangetroffen.

De cartografische studie alsook de analyse van de sequentie van de luchtfoto's wees uit dat het noordelijke gedeelte van het projectgebied doorheen de jaren onbebouwd is gebleven. De kans is reëel dat op deze locatie het bodemarchief bewaard is gebleven. Het was niet mogelijk om op basis van de bodemkaart een bodemtype te definiëren. In het zuidelijke gedeelte van het projectgebied staan momenteel drie aaneengesloten gebouwen die werden opgetrokken in de jaren 1930. Onder deze gebouwen situeert zich telkens een kelder aan de straatzijde, met in het geval van huis nr. 4 en 6 erachter nog een kruipkelder. Deze kelders werden vermoedelijk gelijktijdig aangelegd met de gebouwen. Het is dus aannemelijk dat het bodemarchief ter hoogte van deze bebouwing niet (goed) bewaard is gebleven.

De bestaande bebouwing dient voorzichtig te worden gesloopt **tot op het maaiveld. De kelders moeten hierbij blijven zitten** om het terrein niet verder te verstoren. Ze mogen ook niet volledig worden volgestort met puin om zichtbaar te blijven.

2.3 Het programma van maatregelen voor een uitgesteld vooronderzoek in de bodem

2.3.1 Aanleiding van het vooronderzoek

De bureaustudie werd opgesteld naar aanleiding van de geplande werken aan de Hasseltsestraat 2-4-6. De geplande werken omvatten de sloop van de bestaande bebouwing en de bouw van een appartementsblok met ondergrondse parkeergarage. In het noordelijke deel wordt ook nog de aanleg van een tuin en berging voorzien. De realisatie van deze plannen kan nefaste gevolgen hebben voor de bewaring van de ondergrond en de daarbij horende archeologische waarden.

2.3.2 De resultaten van het bureauonderzoek en de archeologische verwachting

Het plangebied is gelegen aan de Hasseltsestraat 2-4-6 te Herk-de-Stad, Limburg. In de nabije omgeving – binnen een straal van een kilometer – konden er drie waterlopen worden opgemerkt, de Herk, de Oude Herk en de Zwarte Winterbeek. Voorts kon op basis van het Digitaal hoogtemodel II en de bijhorende terreinprofielen worden afgeleid dat het projectgebied is gelegen op een hoogte tussen

31-35 meter TAW. Verder kon worden vastgesteld dat het terrein een afhellend verloop kent in noordelijke richting.

De Tertiair geologische kaart toont dat het projectgebied behoort tot de Formatie van Boom. Deze formatie wordt opgeemaakt door blauwgrijze – bruinzwarte, mica en zandhoudende klei. Verder kon op basis van de Quartair geologische kaart worden afgeleid dat de Quartaire afzettinglagen worden opgeemaakt door type 3. Doorgaans zijn dit eolisch afgezette lagen van het Weichseliaan. Onder deze eolische lagen kunnen fluviatiele afzettinglagen, eveneens van het Weichseliaan, voorkomen. Ten oosten van het projectgebied worden de Quartaire lagen gekenmerkt door type 3a. Voorts vertoont de bodemkaart ter hoogte van het projectgebied een OB-bodemserie. In de onmiddellijke omgeving komt ook een OT-bodem voor. Beide zijn kunstmatige, antropogene bodems. Het is echter goed mogelijk dat deze bodems nog niet werden gekarteerd.

Uit de historische beschrijving bleek dat een eerste schriftelijke vermelding van Herk-de-Stad kan worden teruggebracht naar het jaar 1107. De stad zou zijn ontstaan aan de handelsweg Brabant-Rijnland. Verder kon worden afgeleid dat de stadsomwalling kon worden geplaatst in de volle middeleeuwen. De binnenstad werd meermaals (in 1669, 1679 en 1781) geteisterd door branden. Dit zou een verklaring kunnen bieden voor het neoclassicistische uitzicht van de binnenstad. Voor het projectgebied tonen de historische kaarten een bebouwd zuidelijk gedeelte en een onbebouwd noordelijk gedeelte. De luchtfoto's tonen een gelijkaardig beeld. Op de luchtfoto uit 2005-2007 kunnen in het noordelijke gedeelte verscheidene bomen worden onderscheiden. Deze zouden worden gerooid in de periode 2008-2011. Terzelfder tijd werd een verharding net ten noorden van de bebouwing aangelegd. Deze zou worden opgebroken in 2015.

De Centraal Archeologische Inventaris geeft melding van archeologische waarden uit de ijzertijd, de Romeinse tijd, de volle middeleeuwen, de late middeleeuwen, de nieuwe tijd en de nieuwste tijd. Binnen de stadsomwalling, waar het projectgebied is gelegen, werden uitsluitend vondsten vanaf de volle middeleeuwen aangetroffen. De vondsten uit de ijzertijd en de Romeinse tijd werden buiten deze stadsomwalling aangetroffen. Het uitgevoerde archeologisch vooronderzoek binnen de stadsomwalling stelt een verwachtingsmodel op voor het aantreffen van archeologische waarden vanaf de middeleeuwen.

Op basis van bovenstaand onderzoek kan worden gesteld dat er een lage archeologische verwachting kan worden opgesteld voor het aantreffen van steentijdartefactensites aangezien het projectgebied niet is gelegen in een zogenaamde gradiëntzone. De meest nabijgelegen rivier de Herk situeert zich op meer dan 600 meter ten oosten van het projectgebied. Gezien het feit dat het projectgebied deel uitmaakt van de middeleeuwse stadskern van de stad Herk-de-Stad, kan een hoge verwachting worden voorgesteld voor het aantreffen van archeologische waarden vanaf de volle middeleeuwen tot en met de nieuwste tijd. De vondsten uit de metaaltijden en de Romeinse tijd werden stevast buiten deze middeleeuwse kern aangetroffen.

Verder is het mogelijk dat het bodemarchief in het noordelijke gedeelte van het projectgebied bewaard is gebleven. In het zuidelijke gedeelte zal dit hoogstwaarschijnlijk (deels) verstoord zijn omwille van de gebouwen uit de jaren 1930 die werden voorzien van een kelder. De historische kaarten en luchtfoto's tonen ook aan dat het noordelijke gedeelte onbebouwd is gebleven.

2.3.3 De vraagstelling en de onderzoeksdoelen

De doelstelling van dit uitgesteld onderzoek met ingreep in de bodem betreft het formuleren van uitspraken omtrent de aan- of afwezigheid van één of meerdere archeologische vindplaatsen en de inschatting van het potentieel op archeologische kennisvermeerdering.

De volgende onderzoeksvragen zijn hierbij van belang:

- Welke zijn de waargenomen bodemhorizonten (beschrijving en duiding)?
- In hoeverre is de bodemopbouw intact?
- Op welke diepte(s) zit het archeologisch vlak?
- Wat is de relatie tot de bodem en de eventuele archeologische sporen?
- Zijn er archeologische sporen en/of vondstenconcentraties aanwezig binnen de grenzen van het projectgebied? Indien ja, wat is de afbakening hiervan in tijd en ruimte?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Zijn er sporen uit één of meerdere periodes aanwezig?
- Is verder archeologisch onderzoek nodig? Zo ja, welke zones komen in aanmerking voor het vervolgonderzoek?

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek konden geen volledig verstoorde zones zonder relevante archeologische waarden worden vastgesteld. Het volledige projectgebied wordt dus geselecteerd voor verder onderzoek. Vermoedelijk is het bodemarchief ter hoogte van de kelders reeds verstoord, maar dat zal afgewogen worden op basis van het voortschrijdend inzicht bij uitvoer van het terreinwerk.

Het vooronderzoek in zijn kan als volledig worden beschouwd als er voldoende informatie is gegeneerd om:

- een te bekrachtigen nota op te maken die de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende staft.
- een te bekrachtigen nota op te maken die het ontbreken van potentieel op kennisvermeerdering afdoende staft.
- een te bekrachtigen nota op te maken die de onmogelijkheid voor een behoud *in situ* staft en een plan van aanpak hiervoor biedt.
- een te bekrachtigen nota op te maken die de mogelijkheid voor een behoud *in situ* staft en een plan van aanpak hiervoor biedt.

2.3.4 De onderzoeksmethode en -strategie

De keuzes van de methode voor verder onderzoek en het wel/niet uitvoeren van deze onderzoeken worden gebaseerd op onderstaande criteria:

1. Is het MOGELIJK deze methode toe te passen op dit terrein (ook kosten-batenanalyse)?
2. Is het NUTTIG deze methode toe te passen op dit terrein?
3. Is het overdreven SCHADELIJK voor het bodemarchief om de methode toe te passen op het terrein?
4. Is het NOODZAKELIJK om deze methode toe te passen op dit terrein (ook kosten-batenanalyse)?

In eerste instantie wordt de opportuniteit van de diverse methoden voor vooronderzoek zonder ingreep in de bodem afgewogen.

Methode	Opportuun	Motivering
Geofysisch onderzoek	Nee	Geofysisch onderzoek is in dit geval niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Ook dient erop gewezen te worden dat vooral grote en specifieke sporen opgemerkt worden tijdens dit soort onderzoek. Kleinere sporen die mogelijk deel uitmaken van een plattegrond worden al sneller niet opgemerkt. Ook dient na de uitvoering van geofysisch onderzoek steeds verder onderzoek met ingreep in de bodem plaats te vinden om de aard van de aangetroffen anomalieën te verifiëren. Dergelijk onderzoek is niet nuttig en niet noodzakelijk.
Veldkartering	Nee	Een veldkartering is voor dit terrein niet mogelijk aangezien de huidige bodembedekking (gras, bomen, structuren en verhardingen) dergelijke methode niet toelaat.
Landschappelijk booronderzoek	Nee	Gezien een proefsleuvenonderzoek wordt aangeraden en de verwachting voor het aantreffen van steentijdvondsten eerder laag werd ingeschat, is deze methode in dit geval niet opportuun.
Landschappelijke profielputten	Nee	Dit wordt niet geadviseerd aangezien er reeds de uitvoer van een proefsleuvenonderzoek werd aangeraden. Het is niet noodzakelijk om eveneens landschappelijke profielputten aan te leggen, desondanks deze snel een duidelijk beeld van de bodemopbouw kan verstrekken. In dit specifieke geval zal dergelijk onderzoek enkel resulteren in een onnodige verstoring van het bodemarchief.

Vervolgens wordt de opportuniteit van de diverse methoden voor vooronderzoek met ingreep in de bodem afgewogen.

Methode	Opportuin	Motivering
Verkenkend archeologisch booronderzoek	Nee	Gezien een proefsleuvenonderzoek wordt aangeraden en de verwachting voor het aantreffen van steentijdvondsten eerder laag werd ingeschat, is deze methode in dit geval niet opportuin.
Waarderend archeologisch booronderzoek	Nee	Gezien een proefsleuvenonderzoek wordt aangeraden en de verwachting voor het aantreffen van steentijdvondsten eerder laag werd ingeschat, is deze methode in dit geval niet opportuin.
Proefputten in functie van steentijd artefactensites	Nee	Gezien een proefsleuvenonderzoek wordt aangeraden en de verwachting voor het aantreffen van steentijdvondsten eerder laag werd ingeschat, is deze methode in dit geval niet opportuin.
Proefsleuven en/of proefputten	Ja	Deze onderzoekstechniek biedt een beter ruimtelijk overzicht dan de voorgaande onderzoekstechnieken. Aangezien er geen complexe verticale stratigrafie wordt verwacht, is een proefsleuvenonderzoek aangewezen. Deze methode kan eventuele grondsporen aan het licht brengen, alsook inzicht bieden in de eventueel aanwezige archeologische niveaus. Om een uitspraak te kunnen doen over de totaliteit van het projectgebied, is het nodig om een groter percentage van het terrein te onderzoeken (12,5%). Hoewel dit resulteert in een grotere schadelijke impact op het bodemarchief, is deze techniek niet overdreven destructief. Verder onderzoek aan de hand van proefsleuven is noodzakelijk om de aan- of afwezigheid van een archeologische site op het terrein te bevestigen. Voor de uitvoering van het proefsleuvenonderzoek dienen wel de aanwezige bomen te worden gerooid en bestaande structuren te worden afgebroken.

Op basis van bovenstaande afwegingen wordt een **vervolgonderzoek met proefsleuven en proefputten in uitgesteld traject** geadviseerd. Het onderzoek wordt om praktische redenen in uitgesteld traject gestoken. Zo dienen eerst de aanwezige gebouwen te worden gesloopt. Op basis van de informatie, verstrekt door de opdrachtgever, zijn de huidige gebouwen voorzien van een kelder. Vermoedelijk werden deze gelijktijdig met de gebouwen in de jaren 1930 aangelegd. Deze veronderstelling wordt ondersteund door het bijgevoegde fotomateriaal in het sloopplan en aangeleverd door de opdrachtgever.

In dit geval is een registratie niet nodig voor de sloop van deze kelders. **De kelders mogen wel enkel tot op het maaiveld worden gesloopt en niet volledig worden volgestort met puin.** Dit om het terrein niet nodeloos te verstoren voorafgaand aan het proefsleuvenonderzoek, maar visueel wel zichtbaar te blijven.

2.3.5 De onderzoeksstrategie, methode en technieken

Het proefsleuvenonderzoek

Het onderzoek met proefsleuf en proefput wordt uitgevoerd volgens de Code van Goede Praktijk (versie 4.0) hoofdstuk 8.6. Het doel van een proefsleuven en -puttenonderzoek is om gefundeerde uitspraken te formuleren over de eventuele archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven.

De sleuf wordt uitgegraven tot op het eerste leesbare archeologische niveau. Deze afgraving gebeurt machinaal met behulp van een graafbak zonder tanden. Kijkvensters worden aangelegd om een spoor of concentratie van sporen waarvan de interpretatie en de waardering niet onmiddellijk is, beter te kunnen onderzoeken en om een schijnbare afwezigheid van sporen te verifiëren. Kijkvensters worden, afgezien van hun ligging, afmeting en vorm, op dezelfde wijze als proefsleuven aangelegd. Bij de aanleg van proefsleuven en proefputten dient een veldwerkleider met minimaal 1 jaar veldervaring bij vooronderzoek met ingreep in de bodem of opgravingen en ervaring in het onderzoek van sites met een complexe stratigrafie, aanwezig te zijn.

Het onderzoek kan pas worden aangelegd wanneer de bestaande structuren en begroeiing zijn verwijderd. **De kelderverdiepingen dienen voorzichtig te worden gesloopt tot op het maaiveld en niet volledig te worden volgestort met puin.** Dit om eventuele verder verstoring van het bodemarchief tegen te gaan, maar om wel zichtbaar te blijven. Concreet wordt de aanleg van een proefsleuf en een proefput ingepland.

De proefput – van 4 op 4 meter – wordt ingepland in het zuiden aan de straatzijde, maar wel net ten noorden van de aanwezige volle kelder. Door middel van de proefput kan de gelaagdheid/bodemstratigrafie worden onderzocht in het sinds de tijd van de Ferrariskaart bebouwde gedeelte.

De sleuf wordt aangelegd ten noorden van de proefput met een noordwest-zuidoost oriëntatie. Met de proefsleuf wordt bijkomend de aanwezigheid van mogelijke archeologische sporen en structuren onderzocht in het voorheen niet bebouwde deel van het terrein. De schikking wordt op deze manier ingepland om de stabiliteit voor de omliggende gebouwen en de straat te garanderen en om vlot de grond te kunnen stockeren. Onderstaande figuur 2.3 toont de voorgestelde inplanting van de put en sleuf.

Zoals reeds vermeld werden de huidige gebouwen elk voorzien van een kelderverdieping. Deze zijn vermoedelijk gelijktijdig aangelegd als de huidige gebouwen, in de jaren 1930. In dit geval dienen deze niet te worden geregistreerd. Op basis van het aangeleverde plan van de kelderverdiepingen, kon worden vastgesteld dat deze zich aan de straatkant situeren. De voorgestelde profielput wordt achter de volle kelderverdieping gezet (maar eventueel wel in de kruipkelder). De exacte locatie kan op terrein nog nader concreet worden bepaald en gemotiveerd door de erkend archeoloog.

De profielen worden in de wanden van de put en de sleuf sleuven bekeken en geregistreerd.

Aangezien het projectgebied ruim buiten het kerkhof valt zoals dit is afgebakend op historische kaarten, wordt niet meteen aan het aantreffen van skeletten gedacht. Mocht dit toch het geval zijn, dient een fysisch antropoloog geconsulteerd te worden.

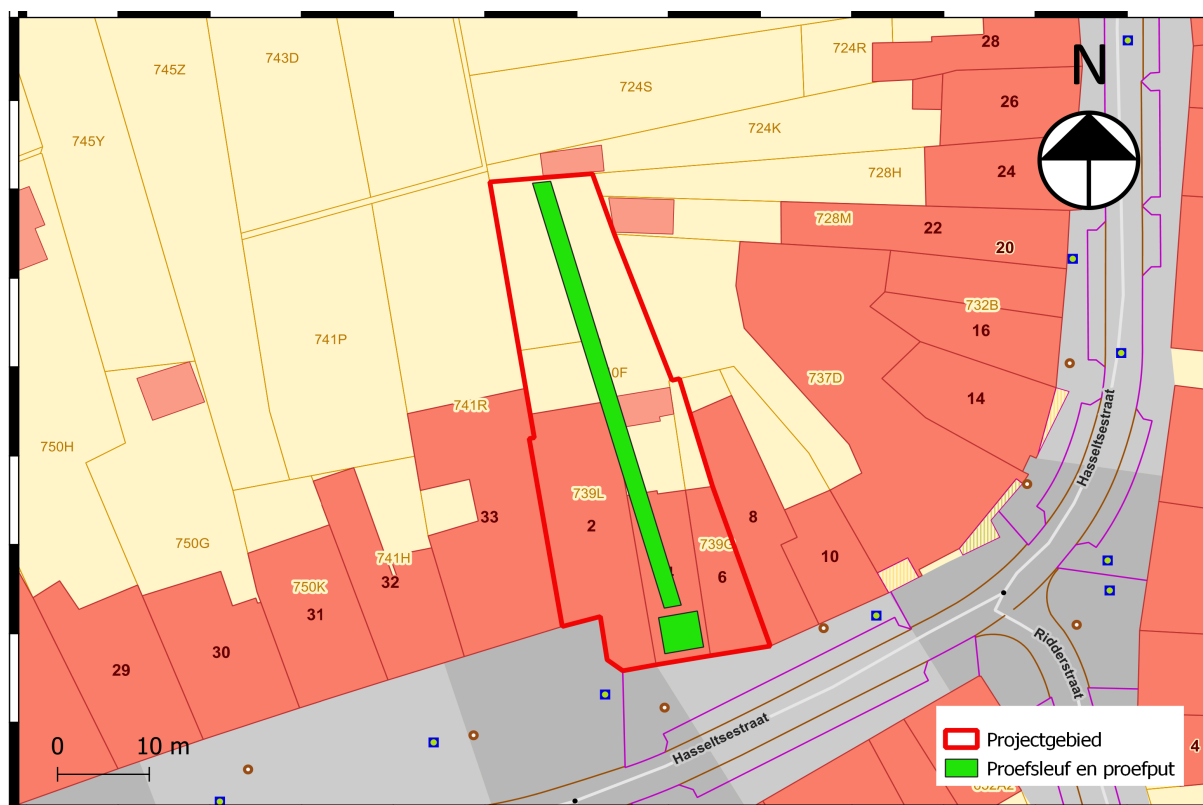

Fig. 2.3: Weergave van het proefsleuvenplan, geprojecteerd op de kadasterkaart.